

rabil legată contribuția esențială a Partidului Comunist Român și a clasei muncitoare. Cu această constatare își încheie lucrarea sa Al. Gh. Savu, prezentînd perspectiva istorică pe care a deschis-o țării noastre marele act din August 1944 (p. 458).

Bazată pe o documentare foarte largă, provenind mai ales din fonduri arhivistice puțin folosite, lucrarea lui Al. Gh. Savu beneficiază nu numai de un efort de interpretare susținut, ci și de calități alese de stil. Expunerea este fluentă, nelipsită de un oarecare dinamism interior, uneori colorată și vie. Nu o dată evenimentele se disecă cu atenție în amănunțime și în semnificația lor imediată; mai puțin se procedează la caracterizarea de ansamblu a evenimentelor și proceselor.

În trăsături nuanțate se creionează în lucrare portretele unor oameni politici ai vremii, începînd chiar cu regele Carol al II-lea, fapt care sporește atracția și interesul pentru lectura cărții.

Prin calitățile de documente, de interpretare și de expunere pe care le are, cercetarea lui Al. Gh. Savu se înscrie ca o realizare valoroasă a istoriografiei dedicate perioadei contemporane a României.

Elisabeta Hurezeanu

**Jacques le Goff, CIVILIZAȚIA OCCIDENTULUI MEDIEVAL, București,
Editura științifică 1970, 719 p.**

Lucrarea *Civilizația Occidentului medieval*, a cunoscutului medievist Jacques Le Goff, recent apărută în traducere la Editura științifică, a fost publicată cu ani în urmă, de Casa Arthaud din Paris, în cadrul colecției „Les Grandes Civilisations”, care apare sub direcția istoricului francez Raymond Bloch.

Pentru ediția în limba română, traducerea lucrării cît și notele aparțin specialistei M. Holban. Introducerea și prezentarea cărții este făcută, cu toată competența și autoritatea științifică, de prof. univ. Mihail Berza.

Lucrarea este constituită din două mari părți: prima parte, „Evoluția istorică”, cuprinde patru capitole, a doua parte, „Civilizația medievală”, șase capitole. Textul este completat de 246 de imagini, însoțite de legende explicative, un atlas istoric cu opt hărți, un indice de nume, termeni și noțiuni, de tabele cronologice pentru perioada 842—1315 și de o bibliografie orientativă. Tabelele cuprind fapte și date militare și politice, economice și sociale, cultura scrisă, cultura nescrisă, evenimente din restul lumii. Așa cum este structurată, lucrarea are un caracter enciclopedic.

În *Evoluția istorică*, prima problemă pe care o ridică autorul este fuzionarea lumii barbare cu lumea romană, întîlnirea dintre cele două societăți, pe de o parte societatea romană deja barbarizată, iar pe de altă parte, societatea barbară pe cale de civilizare. Din această întîlnire a rezultat lumea evului mediu. „Evl mediu al ultimelor descoperiri, precum se vede — consideră autorul —, nu este evul mediu al straturilor superioare, al conștiinței, dat la lumină de istoriografia tradițională din care a luat ființă «legenda de aur» a epocii medievale, ci este un ev mediu al adîncurilor, al temeliiilor, al structurilor” (p. 43), noi am spune un ev mediu al maselor populare făuritoare de bunuri, de a căror viață și mentalitate se ocupă, în bună măsură, Jacques Le Goff.

Alte probleme ce rețin atenția, tot în această parte a lucrării, sînt geneza orașului medieval și cruciadele.

În ceea ce privește înființarea orașelor medievale, autorul consideră că se datorește „unui ansamblu complet de stimulente și mai ales unor grupuri sociale diverse”, prin acestea înțelegînd dezvoltarea complexă a economiei evului mediu, înflorirea agriculturii, dezvoltarea meșteșugurilor și a comerțului. Odată cristalizat, orașul medieval se încadrează organic în lumea feudală din care face parte, devenind cu timpul, pentru această lume, „un loc de schimburi, un nod comercial, o piață” (p. 129). O dată cu creșterea rolului economic al orașelor în contextul societății feudale, se petrece și transferul activității culturale din mănăstiri în orașe. „Ieșite din școlile episcopale, noile centre școlare se emancipează de ele, prin recrutarea magiștrilor și învățătorilor, prin programele și metodele lor” (p. 135).

În privința cruciadelor, Jacques Le Goff le consideră ca primă încercare a Europei occidentale de colonizare, încercare izvorîită din necesitatea de pămînt, într-o epocă în care „spectrul foamei” domina masele. De asemenea, neagă urmările pozitive ale cruciadelor.

În ansamblul tratării, Le Goff extinde noțiunea de Europă occidentală asupra tuturor regiunilor aflate sub dominația spirituală a bisericii catolice. Numai în raport cu această arie geografică abordează și unele probleme ale Bizanțului și lumii arabe.

În partea a doua a lucrării, *Civilizația medievală*, autorul se ocupă de structurile societății medievale, organizarea locuirii, a teritoriului și mobilitatea spațială. Un loc important îl ocupă timpul istoric, timpul evului mediu, ce diferă ca intensitate de la grup la grup, clasificînd noțiunea de timp în timpuri sociale: timp natural și timp rural, timp seniorial, timp religios, timp clerical. Viața materială a evului mediu este tratată în raport de tehnică, pămînt și viața maselor, autorul trăgînd concluzia că este o lume ajunsă la limită, secătuită de valurile de foamete și bîntuită de epidemii.

În continuare, analizează organizarea religioasă și îi găsește corespondent în organizarea laică a societății evului mediu. În asemenea context, Le Goff vede legătura stabilită între diferitele categorii sociale ale evului mediu, prin jurămîntul de credință ca și prin regimul juridic al solului. De aici, lumea feudală este concepută într-o unitate de comunități: comunitatea seniorială, satească, urbană. Alături de acestea, sînt analizate comunitățile inter-sociale, frățiile, clasele pe vîrstă. În raport de aceste comunități, autorul surprinde lupta de clasă între feudali și comunitatea satească, între feudali și comunitatea urbană, precum și unele forme de rivalitate dinăuntru claselor.

În ultimul capitol, „Mentalități, sensibilități, atitudini (secolele X—XIII)”, autorul analizează viața morală și psihică a omului de rînd în cadrul societății evului mediu. Lumea înconjurătoare, forma de organizare economico-socială îi creează acestuia un sentiment de nesiguranță, ce își găsește soluția în „intervenția divină, în minuni”. Mentalitatea și sensibilitățile omului evului mediu sînt considerate sensibilități și mentalități simbolice. Acestea evoluează, o dată cu dezvoltarea mediului urban, spre realism și raționalism. În partea a doua a lucrării își găsesc locul și invențiile tehnice ale evului mediu (printre cele mai timpurii invenții tehnice se plasează atelajul modern, în secolul IX).

În finalul lucrării, autorul analizează condițiile apariției premiselor umanismului. Specialist al structurilor sociale, Jacques Le Goff supune unei analize, am putea spune aproape chimice, structurile evului mediu, disecînd legăturile stabilite între diversele categorii sociale, relațiile ce decurg din aceste legături și evoluția lor. Trebuie, totuși, să subliniem că nu întotdeauna reușește să definească noțiunile generale.

Cele 246 de imagini, bine alese, însoțite de ample texte explicative, contribuie la elucidarea unor termeni sau situații, puțin subliniate în textul general, pe care-l completează, măbind valoarea documentară a cărții.

Consecvent ideii de-a reda viața maselor în evul mediu, imaginile ilustrează, în general, viața comunităților. Autorul consideră că iconografia evului mediu redă din plin imaginea maselor, și anume: „clerul și aristocrația au atribuit un loc țăranilor în iconografia medievală nu numai din cauza numărului lor, ci și fiindcă nu era indiferent pentru ideologia dominantă ca să manifeste în artă această imagine a unei societăți ierarhizate, dar solidare și armonioase, pe care avea interes să o opună unor eventuale revendicări sau răscoale” (p. 45). Această iconografie constituie sursa ilustrațiilor ce-l ajută pe autor să analizeze structurile sociale, legăturile de ierarhizare. De exemplu, prin studierea costumelor și reconstituirea tipurilor de costum, el stabilește locul ce-i revine în societatea medievală fiecărei clase și categorii sociale.

Folosind ca ilustrații fotografii aeriene și planuri cadastrale, autorul reușește să redea imaginea concretă a structurilor urbane, precum și a organizării teritoriului înconjurător. Ilustrația este grupată corespunzător temelor principale din textul lucrării, măbindu-i astfel valoarea de informare.

Alături de imagini, lucrarea este bogată în planuri și hărți. Cele 27 de planuri și hărți incluse în text ușurează înțelegerea unor fenomene economico-sociale. Printre planurile din cuprinsul textului, se remarcă planul orașului Paris în timpul lui Filip II August, planul orașului Genova, planurile de luptă și deplasări de armate în unele bătălii ale evului medieval (Lupta de la Courtroi, Bourvines etc.). În afara hărților incluse în text, lucrarea are 8 hărți grupate în „Atlas istoric”. Hărțile sînt aduse la zi cu informația de specialitate și sînt grupate tematic: geografie economică (hărțile II—III); răspîndirea centrelor de cultură (centre monastice, școli episcopale, școli urbane, universități, răspîndirea stilului romanic și gotic — hărțile IV, V, VI, VII); hărțile istorice propriu-zise cuprind lumea romană, invaziile barbare, expansiunea Occidentului medieval (harta I, II, III). Numărul mare al hărților ajută la fixarea în spațiu a variatelor forme de manifestare a vieții în Occidentul medieval.

Lucrarea este completată de un indice de „nume, termeni și noțiuni”. Valoarea utilitară și de informare a indicelui este accentuată și prin faptul că explicațiile sînt însoțite de planuri și scheme. Pentru arta gotică, pe lângă multiplele planuri de construcții gotice, sînt date și scheme separate privind elementele arhitecturii gotice (cheie de boltă, ogive — tipuri de ogive, nervuri). Explicația noțiunii domeniului feudal este însoțită de schema adecvată. Planurile castelelor din secolele IX și X sînt însoțite și de încercări de reconstituire, unele după Viollet le Duc, altele recente. Prin locul important pe care autorul îl conferă ilustrației (fotografii, schițe, planuri, hărți), aceasta este la fel de valoroasă ca și textul principal.

Cu toate carențele ei — lipsa de înțelegere materialist-istorică a dezvoltării civilizației Occidentului medieval, ponderea mărită a elementului religios în toate aspectele economice și sociale, noțiuni incomplet formulate, referiri la timpuri mai moderne ce îngreuiază înțelegerea imaginii lumii evului mediu —, *Civilizația Occidentului medieval* este o lucrare fundamentală de sinteză pentru evul mediu. Prin locul pe care îl ocupă studierea maselor populare, prin disecarea metodică a structurilor sociale, Jacques Le Goff se plasează în cadrul aceluși grup de istorici burghezi apropiați de materialismul istoric. Pe lângă valoare documentară și științifică, lucrarea are și valoare didactică. Profesorii de istorie de la școlile

de cultură generală găsesc un bogat și valoros material documentar, ce poate fi folosit la orele afectate explicării organizării sociale a orînduirii feudale, precum și la cele privind cultura și arta evului mediu. În folosirea cărții în cadrul procesului instructiv-educativ, atît pentru pregătirea personală, cît și pentru ilustrarea și îmbogățirea lecțiilor cu material didactic intuitiv, profesorul trebuie să țină seama de faptul că metoda de investigație structuralistă a lui Jacques Le Goff trebuie permanent raportată la definiția generală, materialist istorică, a feudalismului.

Gloria Ceacalopol

André Maurois, *Istoria Angliei*, vol. I—II,
București, Editura politică, 1970, 350 p., 325 p.

Cunoscut publicului român încă din perioada interbelică, numele lui A. Maurois a reapărut recent pe coperta unei cărți traduse în limba română, atrăgînd atenția atît a celor care privesc noutățile editoriale de pe pozițiile cititorului dornic să-și lărgescă orizontul cultural, cît și a celor care au făcut din cercetarea istoriei o profesie. Cititorii care cunosc deja măiestria scriitoricească și cunoștințele temeinice ale lui A. Maurois în domeniul istoriei anglo-saxonilor¹ au prilejul de a se delecta cu lectura unei noi traduceri a cărții dedicate istoriei Angliei.

Volumul I al lucrării cuprinde patru „cărți”, intitulate de autor după cum urmează: „Originile”, „Regii francezi”, „Măreția și decăderea feudalității (1272—1485)”, „Dinastia Tudorilor sau triumful monarhiei”. Volumul al II-lea este împărțit în trei „cărți”, care se referă la: „Triumful parlamentului”, „Monarhie și oligarhie”, „De la aristocrație la democrație”. Pe scurt, Maurois și-a asumat covîrșitoarea sarcină de a expune și analiza istoria Angliei de la „primele semne umane” pînă la cel de-al doilea război mondial.

Parcurgînd sinteza lui A. Maurois, cititorul constată o străduință perseverentă de interpretare personală a unora dintre fenomenele sociale, politice și spirituale din istoria Angliei, o atenție specială acordată evoluției mentalității și instituțiilor engleze.

Măiestria scriitorească, erudiția și unele idei strălucite ale lui A. Maurois încîntă, pasionează, fără însă ca interpretarea fenomenelor istorice care s-au consumat de-a lungul veacurilor pe insulele britanice să satisfacă pe deplin. Firește, aceasta numai în cazul în care ne hotărîm să abordăm critic o serie de chestiuni, căci altfel însușirea unui punct de vedere expus cu măiestria de mare scriitor și gînditor a lui A. Maurois este cu mult mai comodă. Dar să urmărim evoluția istoriei Angliei în interpretarea lui A. Maurois. În momentul cuceririi normande, Anglia „cunoaște de multă vreme monarhia, biserica, impozitul funciar, geld-ul, recrutarea în masă, fyrd-ul. Regii normanzi se vor servi de aceste instrumente, dar ei vor fi aceia care vor da Angliei cea mai mare parte a instituțiilor care îi vor constitui originalitatea”². Cîțiva „mari francezi” au contribuit, după părerea autorului, la edificarea Angliei. „...Rolul regilor normanzi și angevini a fost imens”³. În locul unei „țări de pionieri”, cu o justiție rudimentară, „o biserică imorală și rebelă”, „regii francezi” au creat o

¹ Dintre lucrările lui A. Maurois au mai fost traduse în românește următoarele: *Istoria Statelor Unite*, Editura „Secolul XX” S.A.R., București, [f.a.], 494 p.; *Eduard VII și vremea lui*, Editura „Adevărul”, S.A., București, [f.a.], 267 p.

² A. Maurois, *Istoria Angliei*, vol. I, p. 95.

³ *Ibidem*, p. 188.